

ประเมินโครงการอย่างไรให้มีคุณภาพ: ความคลาดเคลื่อนในการประเมินโครงการ

How to Conduct a Project Evaluation with Quality: Errors in Project Evaluation

สมกิต พรหมจ้อย*

บทคัดย่อ

การทำการประเมินโครงการให้มีคุณภาพผู้ประเมินจะต้องลดความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในการประเมินโครงการให้เหลือน้อยที่สุด ซึ่งความคลาดเคลื่อนในการประเมินโครงการเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนการประเมิน ขั้นตอนการดำเนินการประเมินและขั้นตอนการเขียนรายงานการประเมิน ซึ่งขั้นตอนการวางแผนการประเมินมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องผู้ประเมินไม่ได้วางแผนการประเมินไว้ล่วงหน้า ขั้นตอนการดำเนินการประเมินมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องการกำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลักไม่เหมาะสม เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินขาดคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่เหมาะสมและการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ขั้นตอนการเขียนรายงานการประเมินมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องการเขียนรายงานการประเมินไม่ครบตามองค์ประกอบของรายงานการประเมินที่ดี นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการประเมินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน อภิปรายผลไม่เหมาะสม ให้ข้อเสนอแนะไม่อิงกับผลการประเมิน รวมทั้งเขียนบรรณานุกรมไม่ครบถ้วนและไม่ถูกต้อง

คำสำคัญ การประเมินโครงการ ความคลาดเคลื่อน คุณภาพ

Abstract

In conducting a project evaluation with quality the evaluator must try to minimize errors that can occur in the evaluation process. Evaluation errors can occur in every step of evaluation, namely, the planning step, the operational step of evaluation, and the evaluation report writing step. Errors in the planning step can occur if the evaluator does not plan in advance for the evaluation. Errors in the operational step can occur if the evaluator does not properly determine the sample size or the main informants, uses evaluation instruments that lack quality, uses improper methods of data collection, and uses data analysis methods irrelevant to evaluation objectives. Errors in the evaluation report writing step can occur if the evaluator writes an evaluation report that does not cover all components of a good evaluation report, presents data analysis results and evaluation conclusions that are not relevant to evaluation objectives, presents improper discussion, provides recommendations that are not based on evaluation results, and writes incomplete and incorrect bibliography.

Keywords: Project evaluation, Error, Quality

บทนำ

การประเมินโครงการถือเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการหาข้อมูลมาใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะการประเมินก่อให้เกิดประโยชน์สำคัญๆ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือทิศทางการดำเนินงานขององค์กร เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการ การประเมินความก้าวหน้าและผลผลิตของโครงการทำให้ผู้รับผิดชอบทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน รวมทั้งสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากประสบการณ์ตรงของผู้เขียนในฐานะเป็นผู้สอนวิธีวิทยาการประเมินและเป็นผู้ประเมินผลงานวิจัยและประเมินทางการศึกษาผู้เขียนพบว่าผลงานประเมินโครงการของผู้เสนอขอผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะหรือขอตำแหน่งทางวิชาการนั้น นักประเมินมักจะมีความคิดเห็น เนื่องจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหลายประการ ซึ่งส่งผลทำให้ผลงานประเมินโครงการไม่มีคุณภาพ ผู้เขียนได้รวบรวมความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเป็นประจำในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการประเมินเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จัดทำงานประเมินต่อไป โดยนำเสนอความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในการประเมินโครงการในขั้นการวางแผนการประเมิน การดำเนินงานประเมิน และการเขียนรายงานการประเมิน มีรายละเอียดดังนี้

ความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนการวางแผนการประเมินโครงการ

การวางแผนการประเมินเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการประเมิน เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่นักประเมินจะต้องวางแผนการประเมิน ซึ่งนักประเมินจะต้องมองให้ทะลุตั้งแต่ต้นจนจบของการประเมินโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน ความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน ซึ่งจะต้องระบุความเป็นมาของการประเมินว่ามีที่มาอย่างไร ทำไมจึงต้องทำการประเมินโครงการนี้ การประเมินครั้งนี้มีคำถามเพื่อการประเมินอย่างไรบ้าง มีวัตถุประสงค์ของการประเมินเพื่ออะไร มีขอบเขตของการประเมินในด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นใครบ้าง ได้มาอย่างไร ตัวชี้วัดหรือตัวแปรในการประเมินครั้งนี้มีเรื่องใดบ้าง ตัวชี้วัดหรือตัวแปรนิยามว่าอย่างไรบ้าง ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำการประเมินครั้งนี้คืออะไร รายละเอียดของวิธีดำเนินการประเมินจะอย่างไร การออกแบบการประเมินในเรื่องการสุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างไรบ้าง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมืออย่างไรบ้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์อย่างไรบ้าง รวมทั้งแผนการดำเนินงานและงบประมาณที่ใช้ในการประเมิน ถ้านักประเมินสามารถวางแผนประเมินหรือเขียนโครงการประเมินได้อย่างชัดเจน เป็นการยืนยันได้ว่านักประเมินจะสามารถทำงานประเมินครั้งนี้ได้สำเร็จ เพราะโครงการประเมินก็เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของการดำเนินงานประเมิน ความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนการวางแผนการประเมินโครงการมีดังนี้

1. นักประเมินบางคนไม่มีการวางแผนการประเมินหรือไม่ได้เขียนโครงการประเมิน เพราะคิดว่าทำการประเมินโดยใช้งบประมาณของตนเอง ไม่จำเป็นต้องวางแผนการประเมินหรือเขียนโครงการประเมิน ดังนั้นการที่นักประเมินไม่เขียนโครงการประเมินหรือไม่ได้วางแผนการประเมิน ไม่ได้จัดทำกรอบแนวทางการประเมิน นักประเมินท่านนั้นก็ขาดแผนการดำเนินงานประเมินที่ชัดเจนและละเอียดมากพอ

เพราะโครงการประเมินเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของแผนผังที่ใช้เป็นต้นแบบของการดำเนินการประเมินโครงการ ในกรณีที่นักประเมินขาดการวางแผนการทำงานที่ชัดเจน เมื่อลงมือทำการประเมินจะทำให้พบปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก ได้แก่ ผู้ประเมินไม่ทราบว่าตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการคืออะไร เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง เป็นต้น เพราะไม่ได้วางแผนการดำเนินงานประเมินไว้ตั้งแต่ต้น นักประเมินควรวางแผนจัดทำกรอบแนวทางการประเมินให้ชัดเจน

2. นักประเมินบางคนเขียนโครงการประเมินแต่เพียงหยาบ มีแต่กรอบกว้างๆ ไม่ระบุรายละเอียด ดังนั้นเวลาดำเนินการประเมินจริงจึงไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในขั้นการวางแผนการประเมินมีดังนี้

2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน นักประเมินไม่ได้วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมินให้ชัดเจนว่าโครงการประเมินครั้งนี้มีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงต้องทำการประเมินโครงการนี้ ขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผล ขาดการชี้แจงถึงผลดีของการประเมินโครงการ หรือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าไม่ได้ทำการประเมินโครงการ ขาดการระบุเหตุผลและความเป็นมาของการประเมินโครงการว่าทำไมต้องประเมิน ประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ ประเมินเพื่อใคร ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้เกี่ยวข้องจะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร นักประเมินควรระบุความเป็นมาและความสำคัญของการประเมินให้ชัดเจน

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ไม่สอดคล้องกับความเป็นมาของการประเมิน และไม่สอดคล้องกับคำถามการประเมิน

2.3 ขอบเขตของการประเมิน ขอบเขตของการประเมินขาดการระบุขอบเขตในเรื่องผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการประเมิน ขาดการระบุขอบเขตของตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาว่ามีตัวชี้วัดใดบ้าง

2.4 นิยามศัพท์เฉพาะ นักประเมินไม่ได้นิยามศัพท์เฉพาะของตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินหรือตัวแปรที่ศึกษา มักจะนิยามศัพท์แบบเขียนทับศัพท์ ซึ่งการนิยามตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาให้ชัดเจน จะช่วยให้การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีความถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพราะการสร้างเครื่องมือเพื่อวัดค่าของตัวแปรต่างๆ หรือตัวชี้วัด นักประเมินต้องรู้ว่าตัวชี้วัดหรือตัวแปรเหล่านั้นหมายถึงอะไร จึงจะวัดได้อย่างถูกต้อง

2.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก นักประเมินระบุไม่ชัดเจนเช่น บางครั้งกำหนดผู้ให้ข้อมูลไม่เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการ บางโครงการประชากรมีไม่มาก แต่ก็ยังสุ่มกลุ่มตัวอย่างมาศึกษา อาทิ ครุมี 15 คน สุ่มครุมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง 14 คน คณะกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษามี 15 คน สุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง 14 คน ในกรณีที่ประชากรมีไม่มากควรศึกษาจากประชากรทั้งหมด

ผู้ประเมินใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างไม่เหมาะสม ไม่ศึกษาลักษณะของประชากรว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น ประชากรมีลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างกัน แต่ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ประชากรมีลักษณะแบ่งเป็นกลุ่มๆ ภายในกลุ่มมีลักษณะคล้ายกัน แต่ระหว่างกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกัน นักประเมินใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ซึ่งไม่ถูกต้อง ที่ถูกต้องต้องใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นจึงจะเหมาะสมกว่า เป็นต้น

2.6 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ไม่ระบุให้ชัดเจนว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ประกอบด้วยสาระสำคัญอะไรบ้าง ไม่มีรายละเอียดของเครื่องมือประเมิน บอกแต่เพียงว่าจะใช้เครื่องมืออะไรเท่านั้น

2.7 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ไม่ระบุรายละเอียดของขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ระบุแต่กรอบกว้างๆ เท่านั้น เช่น ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน นักประเมินจะเขียนดังนี้

2.7.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเครื่องมือไม่ได้ระบุว่าศึกษาเอกสารงานวิจัยและงานประเมินในเรื่องใดบ้าง

2.7.2 กำหนดกรอบแนวทางในการสร้างเครื่องมือ แต่ไม่ได้ระบุว่ากรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือมีลักษณะอย่างไร รวมทั้งขาดการนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาให้ชัดเจนว่าตัวชี้วัดหมายถึงอะไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

2.7.3 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินไม่ตรงกับนิยามศัพท์เฉพาะ

2.7.4 นำเครื่องมือไปทดลองใช้แต่ไม่ระบุว่าได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับใคร จำนวนกี่คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ และไม่ได้ระบุว่าละเอียดว่าตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านใดบ้าง ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพอย่างไรบ้าง

2.8 การเก็บรวบรวมข้อมูล ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมิน ได้แก่ นักประเมินไม่ระบุให้เห็นชัดเจนว่าจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร ไม่มีรายละเอียดการเก็บรวบรวมข้อมูล และขาดแนวทางการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล

2.9 การวิเคราะห์ข้อมูล นักประเมินไม่ระบุว่าวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอะไร หรือระบุสถิติที่ใช้ในภาพรวมๆ โดยไม่ระบุว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินแต่ละข้อใช้สถิติอะไร รวมทั้งบางครั้งก็ใช้สถิติไม่เหมาะสม

ความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนการดำเนินการประเมินโครงการ

ในขั้นตอนการดำเนินการประเมินโครงการ ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นประกอบด้วย การดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในแต่ละขั้นมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นดังนี้

1. **ขั้นการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน** เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินที่นิยมใช้จะเป็นแบบสอบถามแบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกข้อมูล หรือเหตุการณ์อื่นๆ ที่ผู้ประเมินต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน และประเภทของตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ต้องการศึกษา เครื่องมือที่สร้างขึ้นมานั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนของการสร้างเครื่องมือมีดังนี้

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินไม่สามารถวัดตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ต้องการประเมินได้ เช่น ผู้ประเมินต้องการวัดความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตของสถานศึกษา แต่เครื่องมือที่ออกแบบเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น โดยสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตมากน้อยเพียงใด ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินจะออกแบบหรือสร้างไม่ตรงกับตัวแปรที่จะวัด

1.2 ผู้ประเมินไม่มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ไม่เหมาะสม เช่น นำเครื่องมือที่ผู้อื่นสร้างไว้ในงานประเมินคล้ายๆ กันแต่มีบริบทต่างกัน ผู้ประเมินนำมาใช้เลย โดยไม่มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมืออีกครั้ง

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินขาดคุณภาพในด้านของความตรง (Validity) บางครั้งผู้ประเมินสร้างเครื่องมือใช้เอง เช่น สร้างแบบวัดเจตคติ แต่ข้อกระทงที่เขียนขึ้นมานั้นเป็นข้อกระทงประเภทข้อเท็จจริงไม่ได้วัดเจตคติ ผู้ประเมินไม่ได้ทบทวนวรรณกรรมในเรื่องของเจตคติและการวัดเจตคติ ทำให้เครื่องมือที่สร้างขาดคุณภาพในด้านของความตรง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินหรือบางครั้งผู้ประเมินต้องการสร้างเครื่องมือประเมินเพื่อวัดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ประเมินโครงการพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัยในชั้นเรียน วัดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการจะพัฒนาให้ครูสามารถทำวิจัยได้คนละ 1 เรื่องต่อปี แต่เครื่องมือประเมินที่ออกแบบเป็นแบบสอบถามถามครูว่าครูคิดว่าทำงานวิจัยในชั้นเรียนทำได้ในระดับมากน้อยเพียงใด ซึ่งข้อมูลที่ได้ไม่ตอบคำถามการประเมินในเรื่องการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ทำให้เครื่องมือขาดความตรงตามเนื้อหา ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นต้น

1.4 ผู้ประเมินสร้างเครื่องมือประเมิน โดยการคัดเลือกเครื่องมือประเมินที่มีอยู่ที่ทำเรื่องใกล้เคียงกับผู้ประเมินแล้วนำมาปรับใช้กับการประเมิน โครงการของตนเอง ทำให้เครื่องมือประเมินไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน ตัวชี้วัดและตัวแปรที่ศึกษาในการประเมินครั้งนี้

1.5 ผู้ประเมินใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือประเมินไม่เหมาะสม เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่ต้องหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง แต่ผู้ประเมินก็หา หรือในกรณีที่เครื่องมือวัดเจตคติที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดรวมซึ่งจะต้องหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ผู้ประเมินกลับไม่หาค่าความเที่ยง สร้างเครื่องมือเสร็จแล้วนำไปใช้เลย นอกจากนี้การสร้างแบบวัดเจตคติต้องหาค่าอำนาจจำแนกของข้อความแต่ละข้อเพื่อคัดเลือกข้อความที่จำแนกเจตคติได้ก่อนจึงจัดทำแบบวัดเจตคติทั้งฉบับ

1.6 ผู้ประเมินสร้างเครื่องมือประเมิน โดยไม่มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแต่รายงานผลว่ามี การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือประเมิน เช่น มีเครื่องมือเก็บรวบรวม 5 ฉบับ รายงานว่าเครื่องมือทั้ง 5 ฉบับมีค่าความเที่ยง .89 เท่ากันทุกฉบับ หรือรายงานคุณภาพของแบบทดสอบจำนวน 60 ข้อ วิเคราะห์ค่าความยาก (p) ได้อยู่ระหว่าง .40 - .50 ค่าอำนาจจำแนกมีค่าเท่ากับ .60 และ .70 เท่านั้น ในกรณีเช่นนี้อาจจะไม่ได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจริง

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นดังนี้

2.1 ผู้ประเมินนำเครื่องมือประเมินไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม เช่น นำเครื่องมือประเภทแบบสอบถามนักเรียนแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับที่สร้างขึ้นมาใช้เก็บข้อมูลกับนักเรียนทุกคนในโรงเรียนตั้งแต่ นักเรียนระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ไม่เหมาะสมเพราะเด็กระดับอนุบาลและประถมศึกษาปีที่ 1 น่าจะมีปัญหาในการตอบแบบสอบถาม ในกรณีแบบสอบถามควรใช้ถามกับนักเรียนที่สามารถตอบแบบสอบถามได้อย่างดี

2.2 ผู้ประเมินนำเครื่องมือประเมินที่สร้างขึ้นฉบับเดียวไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม เช่น ประเมินโครงการ โรงเรียนในฝัน สร้างแบบสอบถามขึ้นมาประเมินโครงการ นำเครื่องมือที่สร้างไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับครู ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง ใน

ลักษณะนี้กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มไม่น่าจะตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง ควรสร้างเครื่องมือให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม

2.3 ผู้ประเมินใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างไม่เหมาะสม ไม่ศึกษาลักษณะของประชากรว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น ประชากรมีลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างกัน แต่ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เป็นต้น

3. **ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล** หลังจากที่ผู้ประเมินได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้มาแล้ว ต้องนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอาจวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ ผู้ประเมินต้องเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลให้เหมาะสมกับชนิดของข้อมูลและวัตถุประสงค์ของการประเมิน ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

3.1 ผู้ประเมินใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและไม่เหมาะสมกับชนิดของข้อมูล เช่น ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้เป็นข้อมูลประเภท นามบัญญัติ (Nominal data) หรือประเภท เรียงลำดับ (Ordinal data) ซึ่งในทางสถิติข้อมูลประเภทนี้นำมาหาค่าเฉลี่ยไม่ได้ แต่ผู้ประเมินนำมาหาค่าเฉลี่ย เช่น ผู้ประเมินศึกษาสภาพการดำเนินงานของครูในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ผู้ประเมินรวบรวมข้อมูลสภาพภาพของครูในด้าน เพศ สถานภาพ ศาสนา ผู้ประเมินนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละรายการ ซึ่งไม่ถูกต้องเพราะข้อมูลเป็นแบบนามบัญญัติ เป็นความถี่ต้องนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละเท่านั้น

3.2 ผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร ซึ่งไม่ต้องใช้สถิติอ้างอิง เนื่องจากค่าที่สรุปผลได้จากการประเมินนั้นเป็นค่าพารามิเตอร์ (Parameter) อยู่แล้ว แต่ผู้ประเมินได้ใช้สถิติอ้างอิงในการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น ผู้ประเมินเก็บข้อมูลจากประชากรแต่ใช้การทดสอบที (t-test) สำหรับเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกัน เป็นต้น

3.3 ผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและมีคำถามปลายเปิดด้วย แต่ผู้ประเมินรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะคำถามปลายปิด ส่วนคำถามปลายเปิดไม่ได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้วิเคราะห์ข้อมูลได้ไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ผู้ประเมินจะต้องนำข้อมูลจากคำถามปลายเปิดมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

3.4 ผู้ประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำเสนอข้อมูลในเรื่องของค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่านั้น ขาดการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลการประเมิน ทำให้การประเมินไม่สามารถตอบคำถามการประเมินได้ว่าการประเมินครั้งนี้โครงการดำเนินงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด ดังนั้นผู้ประเมินต้องกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลการประเมินให้ชัดเจนด้วย

3.5 ผู้ประเมินวิเคราะห์ข้อมูลไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน
ความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนการเขียนรายงานการประเมิน

การเขียนรายงานการประเมินมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำเป็นเอกสารหลักฐานการดำเนินการประเมิน ซึ่งผู้ประเมินจะต้องเรียบเรียงผลงานที่ได้จากการประเมินให้ผู้อ่าน ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลตั้งแต่ชื่อเรื่องความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน วัตถุประสงค์ของการประเมิน ขอบเขตของการประเมิน นิยามศัพท์

เฉพาะ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการประเมิน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมิน อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ เอกสารอ้างอิง และภาคผนวก ซึ่งการเขียนรายงานการประเมินมีทั้งการเขียนรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์และการเขียนบทความลงในวารสารวิชาการ ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การเขียนบทคัดย่อ (Abstract) หรือบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ผู้ประเมินไม่ได้นำประเด็นที่สำคัญมาเขียนในบทคัดย่อหรือบทสรุปสำหรับผู้บริหาร วัตถุประสงค์ของการประเมิน และสรุปผลการประเมินไม่สอดคล้องกัน เช่น วัตถุประสงค์ของการประเมินมี 4 ข้อ แต่สรุปผลการประเมินมีเพียง 3 ข้อ และการเขียน Abstract แปลจากภาษาไทยแบบคำต่อคำไม่เขียนในบริบทของภาษาอังกฤษทำให้อ่านไม่รู้เรื่อง

2. การเขียนรายงานประเมินในบทที่ 1 บทนำ ผู้ประเมินเขียนขอบเขตของการประเมิน โดยไม่ได้ระบุว่าตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาในการประเมินครั้งนี้มีเรื่องใดบ้าง ทำให้การประเมินขาดความชัดเจน รวมทั้งการเขียนนิยามศัพท์เฉพาะ ผู้ประเมินไม่ได้ให้ความหมายของตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาทำให้ผู้ประเมินขาดความชัดเจนในการที่จะนำมาวัดตัวแปรที่ศึกษา

3. การเขียนรายงานประเมินในบทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินขาดการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ศึกษาทำให้ขาดความเข้าใจในตัวแปรที่ศึกษา รวมทั้งผู้ประเมินขาดการทบทวนโครงการที่มุ่งประเมินอย่างละเอียดในเรื่องความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ วิชดำเนินงาน ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ รวมทั้งขาดการทบทวนงานวิจัยและประเมินที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้ประเมินไม่เห็นตัวอย่างหรือแนวทางการประเมินจากรายงานการวิจัยและรายงานการประเมินที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตนเองกำลังประเมินอยู่ ผู้ประเมินบางคนอ้างอิงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องค่อนข้างเก่ามาก และไม่ทันสมัย

4. การเขียนรายงานการประเมิน บทที่ 3 วิธีดำเนินการประเมิน ผู้ประเมินนำมาจากโครงการประเมินทั้งหมดมาใส่ในบทที่ 3 วิธีดำเนินการประเมินโดยไม่ปรับปรุงให้เหมาะสม เช่น ไม่ได้เขียนรายละเอียดขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือที่ชัดเจน เป็นต้น เครื่องมือที่ผู้ประเมินพัฒนาขึ้นไม่สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะที่นิยามไว้ในบทนำและไม่รายงานการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ บางกรณีผู้ประเมินพัฒนาเครื่องมือประเมินและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญแต่ไม่ได้รายงานผลว่าผลการตรวจสอบคุณภาพแล้วมีคุณภาพระดับใด รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงก็ไม่ได้รายงานผลว่านำเครื่องมือไปทดลองใช้กับใคร จำนวนกี่คน ทดลองใช้แล้วได้ค่าความเที่ยงเท่าไรก็ไม่ได้รายงานผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

5. การเขียนรายงานการประเมิน บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ประเมินนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ครบถ้วนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน บางคนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามผู้ให้ข้อมูล เช่น นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามผลการตอบของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น ผู้ประเมินบางคนนำเสนอข้อมูลยื่นเยื่อ ผู้ประเมินบางคนแปลความหมายผลการประเมินไม่ถูกต้อง เช่น ค่า $\bar{X} = 3.25$ แปลความหมายเป็น “ระดับมาก” เป็นต้น ที่ถูกต้องต้องแปลความหมายเป็น “ระดับปานกลาง” ผู้ประเมินบางคนนำข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์มารายงานไม่ถูกต้อง

6. การเขียนสรุปผลการประเมิน ผู้ประเมินนำเสนอผลการประเมินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน เช่น การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตาม

แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้ประเมินต้องการประเมินผลผลิตของโครงการว่าโครงการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด แต่ปรากฏว่าสรุปผลการประเมินยังไม่มีข้อมูลที่สะท้อนผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ เช่น โครงการเขียนวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ คือ

- (1) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
- (2) เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
- (3) เพื่อส่งเสริมให้ครูนำมาใช้ในการดำรงชีวิตและจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน

นักประเมินสรุปผลการประเมินด้านการประเมินผลผลิตไม่มีข้อมูลที่สะท้อนว่าได้ดำเนินงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 3 ข้อ มีแต่นำเสนอความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน ซึ่งเป็นการสรุปผลการประเมินที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นต้น

7. การเขียนอภิปรายผลการประเมิน ผู้ประเมินอภิปรายผลการประเมินไม่เป็น การอภิปรายผลโดยการนำผลการประเมินมาเขียนซ้ำ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ของข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลที่ได้จากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 มาประกอบการอภิปรายผลการประเมินว่า พบว่าผลการประเมินบรรลุตามเกณฑ์ที่กำหนด เป็นเพราะเหตุใด มีใครทำการประเมินในลักษณะของตนบ้าง หรือมีเอกสารที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

8. การเขียนข้อเสนอแนะ ผู้ประเมินเขียนข้อเสนอแนะโดยไม่ใช้ข้อเสนอแนะที่เป็นผลสืบเนื่องจากผลการประเมิน เป็นการเขียนข้อเสนอแนะโดยไม่ได้ใช้ผลของการประเมิน เสนอแนะตามหลักทฤษฎี ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำการประเมินก็สามารถเสนอแนะได้ การเขียนข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้ควรเสนอแนะโดยพิจารณาจากผลการประเมินเมื่อประเมินโครงการแล้วพบว่ามีความเรื่องใดบ้างที่ยังทำได้ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ควรเสนอแนะว่าควรจะต้องดำเนินการอย่างไรบ้างเพื่อให้การดำเนินงานโครงการทำได้ดีขึ้นกว่าเดิม

9. การเขียนบรรณานุกรม ผู้ประเมินมักจะเขียนบรรณานุกรมไม่ครบถ้วน เช่น มีการอ้างอิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนำ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วไม่ได้นำมาเขียนในบรรณานุกรม บางคนเขียนบรรณานุกรมโดยมีรูปแบบการเขียนหลายรูปแบบในเล่มเดียวกัน เช่น ในงานประเมินเรื่องเดียวกันบรรณานุกรมบางเล่มระบุปีหลังชื่อผู้แต่ง บางเล่มก็ระบุปี พ.ศ. ไว้ท้ายสุด บางเล่มเขียนไม่เป็นไปตามแบบสากล ดังนั้นผู้ประเมินควรเขียนบรรณานุกรมให้เป็นรูปแบบเดียวกันตลอด และให้เป็นไปตามหลักสากลที่มีการอ้างอิงกัน

กล่าวโดยสรุป ความคลาดเคลื่อนของการประเมินส่วนมากมาจากผู้ประเมินที่ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินโครงการและเรียนรู้ในการประเมินโครงการน้อย จึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมิน ดังนั้นเพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการประเมินโครงการ ผู้ประเมินจึงควรศึกษาเรียนรู้ ร่วมสัมมนา สอบถามผู้รู้ และดูกรณีตัวอย่างงานประเมินโครงการให้มากขึ้น การประเมินโครงการให้มีคุณภาพผู้ประเมินจะต้องลดความคลาดเคลื่อนของการประเมินโครงการให้เหลือน้อยที่สุด ความคลาดเคลื่อนของการประเมินเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนการประเมิน ขั้นตอนการดำเนินการประเมิน และขั้นตอนการเขียนรายงานการประเมิน ดังนั้นผู้ประเมินจะต้องลดความคลาดเคลื่อนของการประเมินโดยการจัดการวางแผนการประเมินให้ชัดเจนก่อนดำเนินการประเมิน จากนั้นดำเนินการประเมินตามแผนที่วางไว้โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลักที่เหมาะสม สร้างเครื่องมือประเมินหรือเลือกใช้เครื่องมือประเมินที่มีคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลให้เหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูล

ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เขียนรายงานการประเมินให้ครบถ้วนตามองค์ประกอบของรายงานที่ดี นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการประเมินให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน อภิปรายผลให้เหมาะสมโดยนำเสนอสาระและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอภิปรายผล ให้ข้อเสนอแนะที่อิงกับผลการประเมิน รวมทั้งเขียนบรรณานุกรมให้ครบถ้วนและถูกต้อง ถ้าผู้ประเมินลดความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการประเมินจะทำให้การประเมินโครงการมีคุณภาพยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2551) ทำวิจัยอย่างไรให้มีคุณภาพ: ความคลาดเคลื่อนในการทำวิจัยทางการศึกษา (ออนไลน์)

สาระสังเขป ค้นคืนเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2557 จาก [http : www.watpon.com/Journal/errorresearch.pdf](http://www.watpon.com/Journal/errorresearch.pdf)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2554) *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร:

เฮาส์ ออฟ เคอร์มิสท์

สมคิด พรหมจ้อย (2552) *เทคนิคการประเมินโครงการ* พิมพ์ครั้งที่ 6 นนทบุรี: จตุพรดีไซน์

_____ (2554) *การเขียนรายงานการประเมินโครงการ* พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี: จตุพรดีไซน์

Stufflebeam and Shinkfield. (2007). *Evaluation theory, models and applications*. John Wiley and Son, Inc.

Worthen, B.R., Sander, J.R. and Fitzpatrick, J.L. (1997). *Program evaluation: alternative approaches and practical guidelines*. 2nd ed. New York: Longman Inc.